

Merő Béla

Nyílt Fórum Zalaegerszezen

Ki mire emlékszik, arra emlékezik. Emlékszem a súlyos és vastag falakra, bennük a szép és mély ablakokra... Emlékezem egy teremre, a Zalaegerszeg melletti Egervár Nádasdy- kastélyában, ahová... bezárkózhattunk néhány napra, hogy közös dolgainkról szót ejtsünk, mert úgy gondoltuk vannak még közös dolgaink, és azt akartuk: legyenek is, és tudtuk, ha megtaláljuk elvesztett szavainkat, akkor rátalálunk az újakra is, melyeknek hiányát mindannyian éreztük. Bezárkóztunk önmagunkba, és közös dolgainkba, bár tudtuk: önmagunk önkéntes száműzöttjei vagyunk, mert elvesztettük a szavak és gesztusok összeillesztésének tudományát, mert elfelejtettünk valamit, amit pedig elődeink még tudtak.

Ruszt József

Békés Pál 1985 tavaszán az USA-ból hazatérve beszámolt a Színházművészeti Szövetség Dramaturg Tagozatán arról, Amerikában milyen módon támogatják a fiatal drámaírókat, és arról is, hogy lehetőséget teremtenek számukra a színházi bemutatkozásra:

Egy napra érkeztem Waterfordba - és egy hétig maradtam. Nem tudtam mibe csöppenek, s amikor lassanként felfogtam, leesett az állam. Amerika egyik legizgalmasabb színházi műhelyének kellős közepén találtam magam. Olyan műhelyben, melynek középpontjában nem a színház, nem az előadás, nem a rendező, nem a színész áll, hanem a darab - tehát a szerző. Ez pedig lenyűgözött, mert amilyen magától értetődőnek tetszik, annyira hiányzott az akkori magyar színházi gondolkodásból. Én legalábbis, kezdő színpadi szerzőként, igencsak hiányoltam.

Böhm György, a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház dramaturgja azonnal felvetette, hogy a hazai lehetőségekhez alkalmazkodva, szervezzünk hasonló rendezvényt. Szerinte az újonnan alakult színházunk igazgatója, Ruszt József támogatni fogja az elképzelést. Ezért azt javasolta, hogy Zalaegerszezen hozzunk létre *drámaírói fórumot*. Ruszt József azonnal elfogadta és támogatta az ötletet, s a rendezvény szervezését rám bízta. Még 85 ószén megtartottuk az első fórumot, amelyen drámaírók, a hazai színházak dramaturgjai, rendezői, színházi kritikusok és színházelméleti szakemberek vettek részt. A meghívottak köre folyamatosan bővült. 1994-től határon túli magyar szakemberekkel, írókkal, majd lefordítottunk a szomszéd népek drámái közül néhányat, s a szerzőjüket meghívtuk rendezvényünkre. Romániában, a Szatmárnémeti Északi Színház Harag György Társulatánál 1995-ben Kulcsár Edit Ágnes, az intézmény dramaturgjának közreműködésével Drámaírók Fórumát szerveztünk. A fórumot a későbbiekben is megrendezték.

Régi vesszőparipám volt nekem is, hogy Magyarországon nincs valódi kapcsolat az írók és a színházak között. A művészetünket csak az irodalom szolgálóleányának, reprodukív művészetnek tekintették, amelyben az irodalom vezető szerepe mellett különböző művészeti ágak és tevékenységek kapcsolódnak össze mechanikusan, úgy, mint: a zene, a képzőművészet, a tánc, a balett, a pantomim, a színész és a rendező művészete, a technikus, az ügyelő... munkája.

Nyilvánvalóan ez a szemlélet nem egy személy vagy kor szüleménye, hanem az európai kultúrtörténet eredménye, amelyben az irodalom különleges státust kapott. Az európai színház az ókori görög színjátszáson nevelkedett. Történetének jelentősebb hányadában az irodalom- és szóközpontúság jellemezte. Mereven tartotta magát a művészetek produktív és reprodukív felosztása. A színház az utóbbiban kapott helyet. Ezt a szemléletet vette át és védelmezte a marxista esztétika, sőt, politikai

hatalmánál fogva még törvényerőre is emelte s minden, a színház önálló művészeti ág voltát bizonyítandó elméleti vagy gyakorlati kísérletet elfojtott.

Az írók és a színházak kapcsolata Magyarországon közel sem problémamentes. Ennek történelmi, társadalmi és sokszor személyes okai voltak és vannak. Valójában nálunk mindig hiányzott egy olyan színházi műhely, amelyben az író valóságos, gyakorlati kapcsolatba kerülhetett a színház művészi, szakmai sajátosságaival. A drámák többnyire fiktív társulatok számára íródnak, és sokszor még a színreállítás lehetőségeit sem rejtik magukban. Azáltal hogy egy nevet, az általa elmondott szöveget és néha a rájuk vonatkozó instrukciókat leírom - még nem születik dráma.

Íróink és rendezőink között hosszú ideig nem valósult meg érdemi együttműködés. Az előbbieket lenézték az utóbbiakat. Ugyanakkor sokan közülük nincsenek tisztában a színházművészet törvényeivel s azzal, hogy a drámának kettős funkciót kell teljesítenie. Egyrészt, mint irodalmi alkotásnak kell helyt állnia, másrészt, magában kell rejtjenie a színpadi megvalósítás lehetőségét. Sajnos, a fórumon ez a kérdés ritkán került konkrétan terítékre. A többség szemléletében a színház alárendelt helyzetben maradt. A drámai szövegeket jószérivel csak irodalmi vonatkozásban elemezték, színjáték-szöveg viszonylatban nem! Ezért kéretem föl Bécsy Tamás professzort – önhatalmúlag - az első időszakban előadónak. Ő eleget tett ennek a kihívásnak. Ám, néhányan nem értettek egyet ezzel a szemlélettel, tüntetőleg mással kezdtek foglalkozni az előadása alatt. Tarján Tamás pl. ilyenkor mindig kivonult a folyosóra cigarettázni. Bécsy Tamást, mivel nem tudtam elviselni ezt a megalázó helyzetet, később nem hívtam meg a fórumra. (Megsértődött emiatt, de sokáig nem mertem elmondani neki az igazságot. Végül, mikor feltártam a tényeket, megbocsátott.)

Ugyanakkor az alternatív drámákat ellenérzéssel fogadták. Pl. Zalán Tibor Azután megdöglünk című drámáját többen irodalmiatlannak és színpadra alkalmatlannak tarották, hasonlóan Baka István A korinthusi menyasszonyához. Nem tudtak túlelmedni begyöpösödött felfogásukon.

A saját bőrömön is megtapasztaltam ezt a problémát. Az első fórumon megtetszett Békés Pál Pincejáték című drámája, s a következő évadban műsorra is tűztük.

Szokásos írói-rendezői viszony jött létre. Előbb: mindenbe belemegyek, csak színre kerüljön a darabom; utóbb, mikor fixálódott, hogy bemutatjuk: egy hangot, egy szót sem lehet megváltoztatni. (Ehhez az író segítségére volt még - az általam nagyon tisztelt - dramaturgok nagyasszonya is.) Ezt az olvasópróbán közölték velem akkor, amikor jeleztem, hogy néhány szövegváltoztatásra lenne szükség. Javasoltam Palinak, hogy a fórumon kialakított módszernek megfelelően, legalább a rendelkező próbákon legyen jelen. Ezt nem vállalta.

Furcsa világot álmodtunk színpadra. Szegő György díszlettervezővel egy olyan pincét képzelünk el, amelyben a mennyezeten járunk, és a padló - amelyből időnként por hullik - van felettünk. A pince Záhonynál kezdődött, s Hegyeshalomnál ért véget. A nézők a kamarateremben a színészek között foglaltak helyet. A pince a múlttal való szembesülés helyszíne volt, ahová lemegy a főhős, s szembe találkozik az elmúlt százéves történelmünk figuráival, akik valamilyen ok, félelem miatt nem mennek föl a napvilágra. Így jár a darab főszereplője is, akinek szembesülnie kell jellemtelen családjával. Nagyszerű figurák formálódtak meg... Aztán a próbák egy ponton elakadtak. Ugyanis közel tíz oldalas párbeszéd zajlott volna le a főhős - Nádházy Péter és Szilágyi - Hetényi Pál között arról, hogyan védjük meg a pincét a behatolóktól. Totális képzavar: nem a bejárati ajtót barikádozzák el, hanem a mennyezetet támasztják alá a pincelakók mindenféle tárgyakkal, a végén selyem perzsaszőnyeggel. Komoly, hathatós alátámasztás és védelem! S a semmire nem vezető dialógus alatt a többi szereplő passzívan üldögélhetett volna... a valószínűleg unatkozó nézők mellett... A helyzetet egyszerűen megoldottam: az ominózus tíz oldal kitéptem a szövegekönvből próba közben. A színészek megtapsoltak, mivel ők is reménytelennek látták azt a helyzetet. Minden pincelakónak kialakítottuk a saját zugát, ahová visszahúzódhatott, s ahol őrizte a rá és korára jellemző szimbolikus kellékét. Az öszpróba időszakában megjelent a szerző és védangyala. Az ötvenhatos menekült kivágott közepű zászlója, a szöveghúzás és a díszlet kiverte náluk biztosítékot. Azonnal felrohantak Ruszthoz, és bepanaszoltak. Annyit tudtak elérni, hogy a zászlót - politikai okokból - ki kellett vennünk az előadásból. A szöveghúzás és a díszlet maradt. A színészek ugyanis eléggé nehezményezték a történeteket. Mikor az irodalmárok támadásba lendültek, mindenki mellém állt. Valamennyien azt hangoztatták, nem színházszerű a szöveg, leállítja a játékot, s szükségszerű volt

a húzás. Ruszt, miután megnézte a próbát, és elolvasta a kivágott szöveget – igazat adott nekünk. Egyedüli helyzet volt ez rendezői munkám során. Az írók, akikkel együtt dolgoztam, figyelembe vették elképzeléseimet, a szöveggel kapcsolatos észrevételeimet. Én sohasem írtam bele a darabjukba, csak szöveghúzásra vállalkoztam. Forgách András és Lezsák Sándor aktívan közreműködtek a nyilvános próbákon. Javaslataim szerint átdolgozták az adott szövegrészt, sőt, több alkalommal – inspirálódva a próbamunka által – új részeket írtak. Spiró György, akiről rendező kollégáim azt terjesztették, nehéz dolgozni vele, minden ellenvetés nélkül, elképzeléseim szerint alakította át drámáit. Nádas Péter, aki nem szeretett próbákra járni, először eljött barátságából megnézni, hogyan állunk hozzá a Temetés című drámájához. Nagyon megtetszettek neki a színpadi elképzeléseink, ezért meglátogatott minket több alkalommal, s kiegészítő szövegeket is írt a művéhez... Többen pedig – ismerve rendezői munkáimat – teljesen rám bízta szövegüket. Az írók közül Zalán Tibor emelkedik ki, nemcsak azért mert barátom, s nagyon hasonlóan látjuk a világot, hanem mert alkotótársként dolgozunk színpadi munkáinkban. Szerénytelenül azt mondhatnám, ilyen kapcsolatokra lenne szükség, írók és rendezők között.

A drámaírói fórum alapvető célkitűzése jelentősen meghatározta darabválasztásaimat. A több mint 160 bemutatóm egyharmada kortárs magyar szerző volt.

Fontosnak találtuk, hogy Nyílt Fórum, a Drámaírók Fóruma, a fiatal írók és színházi szakemberek aktív együttműködése legyen. Alapvető célkitűzésünk az volt, hogy a pályakezdő fiatal drámaírókat bevezessük a szakma rejtélmeibe, megismertessük velük a színpadra kerülés törvényeit. Arra is törekedtünk, hogy felhívjuk a színházak figyelmét az új drámákra, tehetséges szerzőkre, valamint segítsük a drámaírói pályák kialakulását, a drámák és színházak, írók és rendezők egymásra találását. Később már ismert szerzők művei is porondra kerültek – néha olyanok is, amelyeket a hagyományos irodalmi gondolkodás kevésbé tudott befogadni. (Esterházy Péter: *Daiszja*, Márton László: *A tagok szerinti szépsége*, Nagy András: *A csábító naplója*, Zalán Tibor: *Azután megdöglünkje...*) A már bemutatott művekkel nem foglalkoztunk. Színházunk vállalta, hogy lehetőség szerint, évente egy új magyar drámát a repertoárjára tűz.

Elég nehéz körülmények között tengődött akkoriban a hazai kulturális élet, de ennek ellenére sikerült megteremtünk a fórum szellemi és anyagi feltételeit. A kiválasztott műveket előbb stencilgép segítségével sokszorosítottuk, majd miután az anyagi lehetőségeink megteremtődtek, önálló kötetben jelentettük meg. Először 1993-ban Péntek Imre főszerkesztő közreműködésével színházi különszámot jelentettünk meg az Árgus című folyóiratban, majd a következő években Zalaegerszegen nyomtattuk ki a fórumra kerülő műveket. Ez nagyon fontos kiadvány volt azokban az években, mivel drámakötet jőszerivel alig jelent meg akkoriban. Az első időszakban stencilezett vaskos köteteket a *Hevesi Sándor Színházban* készítettük el, majd felvittük Pestre, a Színházművészeti Szövetségbe, ahonnan a résztvevők cipelték haza a súlyos kiadványokat. A nyomdai úton megjelentetett kötetek terjesztése sokkal könnyebb lett.

A rendezvény lebonyolításához négy nap állt rendelkezésünkre. Az *Egervári Várkastélyban* tartottuk délelőtt és délután az elméleti foglalkozásokat, amelyeken neves – a szűkebb dramaturgi és kritikusi csapatból kiválasztott – szakemberek elemezték, értékelték a kiválasztott műveket. (Egyedül az általam felkért Bécsy Tamás *lógott ki a sorból*.) Vitavezető Czákó Gábor író volt. Majd a fórum tagjai vitáztak a drámákról. Tehát konkrét művekről, konkrét szakmai problémákról értekeztünk. A programban csak olyanok vettek részt, akik ismerték az adott szövegeket, s fel is készültek belőle.

Két darabot a négy nap adta lehetőségek között *színre állítottunk* meghívott rendezőkkel és a színházunk színészeivel.

(A színházban a fórum ideje alatt elmaradtak a próbák. Az intézmény munkatársai igény szerint rendelkezésünkre álltak. Csak az esti előadásokat tartottuk meg.)

A két drámát az első délelőtt elemeztük, s utána délután elkezdődtek a próbák. Nem a rendezői zsenialitás volt a cél, hanem a darab működőképességének vizsgálata – az írók érdekében! Az esti próbák nyitottak voltak, mindenki jelen lehetett, kérdéseket tehettek fel, s instrukciókat adhattak a közreműködő színészek számára. Azt utolsó napon műhelybemutatót tartottunk, amelyen

nem az egész művet, hanem annak fontosabb részleteit, fordulópontjait mutattuk be – részben felolvasó színházi formában. Ezek a *mini-bemutatók* összegezték a négy nap tevékenységét, amely az íróért történt.

Az én feladatomban volt a fórum anyagi feltételeinek megteremtése, amelyet nagyjából pályázati úton nyertünk el.

A Nemzeti Kulturális Alap, a Művelődési Minisztérium Színházi Főosztálya, a Zalaegerszegi- és a Zala Megyei Tanács valamint a Hevesi Sándor Színház támogatott bennünket.

Gondoskodnom kellett a drámák kiválasztásáról, a szakmai közreműködők, előadók, színészek, rendezők felkérésén keresztül a szállás és étkezés biztosításáról, a szakmai anyagok kiadásáról és a teljes program összeállításáról és lebonyolításáról.

Az előkészítőbizottság tagjai: Bereczky Erzsébet, Böhm György, Dobák Livia, Duró Győző, Faragó Zsuzsa, Lőkös Ildikó, Merő Béla, Nánay István, Radnai Annamária, Radnóti Zsuzsa, Soltész Tibor, Tarján Tamás, Upor László. Később csatlakozott: Márai Enikő, Mesterházi Márton, Szokolay Brigitta, Töreki Attila.

Az első évben mindenki közel száz drámát olvasott el, s ezek közül választott ki néhányat, amelyekkel mindenkinek meg kellett ismerkednie. Végül egyeztetések, viták után alakult ki a programba kerülő drámák köre. A fórum előkészítő bizottságának – rajtam kívül - csak dramaturg valamint színház- és irodalomkritikus tagjai voltak.

A *dramaturg* görög szó, eredetileg drámaírórt jelent. Az írói feladat oszródott ketté Gotthold Lessing tevékenységének következtében a XVIII. században. Franciaországban a színház és a közönség kapcsolatának egy-egy művön történő kiépítése a feladata. Németországban – hasonlóan a hazai szemlélethez – a színházi kommunikáció minden formája hozzá tartozik. Ismernie kell a kultúra írott és íratlan törvényeit. A színház irodalmi szakértője és tanácsadója. Véleményezi a színre állítandó szöveget, szükség esetén átdolgozza azt. Élő szerző esetén – együttműködik vele a színpadi szempontok érvényesítésével. Segíti a rendező munkáját. Részt vesz a színház műsorpolitikájának és műsortervének kidolgozásában.

Kissé furán éreztem magam rendezőként ebben a körben, mivel a többiek – a két kritikust leszámítva - másként viszonyultak az írott drámához, mint én. Sokszor azt mondtam - annak ellenére, hogy rendszeresen együtt dolgoztam korábban is dramaturgokkal – hogy a létüket a rendezői felkészületlenség és lustaság teremtette meg. Nyilván ezzel a kijelentéssel nem őket, hanem a rendezőket minősítettem.

Hamarosan külső, országos nyilvánosságot kapott támadás ért bennünket. 1997 szeptemberében a *Népszabadságban* megjelent Molnár Gál Péter írása, amelyben a rendezvényünket pocskondiázta. Nagyon felbosszantott a cikk. Nem értettem, miért támadott meg bennünket. Honnan szerezte az *információit*, amikor sohasem jelent meg nálunk. Úgy éreztem, reagálnom kellene az írására. Ugyanakkor nem tudtam rászánni magam a válaszra, mert régóta ismertem, és viszonylag jóban voltunk. Többször találkoztunk amatőr színházi fesztiválokon. Elismerőleg írt előadásaimról. A színházunk munkatársaival pedig néhány alkalommal vendégeskedtünk nála. Feleségével, Ronyecz Máriával fogadott bennünket. Díjaztam kegyetlen humorát, sajátos stílusát, fantasztikus tudását, a színház iránti szenvedélyét még akkor is, ha szakmai ítéleteit személyes hozzáállása befolyásolta. Tudtam homoszexualitásáról s arról, az akkoriban még pletykának számító hírről, hogy éveken át besúgó volt, valamint arról is, hogy 1978-ban a ferihegyi repülőtéren megtalálták nála egy kicsempészni akart ellenzéki írás mikrofilmjét, s ezért kirúgták a Népszabadságtól. Mindezek után mi inspirálhatta a megtámadásunkra?...

Néhány nappal a cikkem megjelenése után a *Szabadság* téren véletlenül összeakadtunk. A kutyáját sétáltatta. Megpróbáltam lehajtott fejjel észre sem venni. Rám köszönt. Zavartan köszöntem én is. Nyitott, kérdő tekintettel nézett rám, én elmenekültem. Ostoba voltam, hiszen ha szóba elegyedünk, talán választ kaphattam volna a MIÉRT?-re.

A válaszcikk megírására végül Radnóti Zsuzsa vett rá. Ebben az esetben is kételyeim támadtak.

Miért én, az alig ismert vidéki rendező, válaszoljak az országosan elismert szerző írására? Miért nem a fórum neves személyiségei közül kért föl valakit? Talán nem mertek szembeszállni velem? Talán félték, hogy politikai következményei lehetnek a sajtóvitának?

Az biztos, hogy rendezvényünknek politikai súlya volt, mivel rengeteg kortárs író, dramaturg, kritikus, színházelméleti szakember, rendező gyűlt össze nálunk évente. Sokan közülünk nem voltak feltétlen hívei a rendszernek. Azt is tudtuk, hogy besúgók is vannak közöttünk. (Talán MGP a múltja miatt nem jött el közénk? Félt attól, hogy néhányan megtámadják? Esetleg attól is, hogy ismét jelentenie kell?) Mikor 1984-ben Lezsák Sándor *80 vödör levegő* című darabja a programba került, s én a következő évben színre akartam állítani, a Művelődési Minisztérium Irodalmi Főosztályának munkatársa, Turczy István író felhívott telefonon, és figyelmeztetett, hogy ne kerüljön be hasonló darab a programunkba, mert főnöke, Rátki András, aki korábban az MSZMP KB munkatársa volt, kijelentette, hogy ebben az esetben be fog engem csukatni. A dráma bemutatását pedig betiltotta. Rátki már 71-ben elkövette volna ezt a tettet ellenem a Baka Istvánnal közösen írt darabunk bemutatása miatt, de katona voltam, s a hadosztály politikai vezetője megvédett; majd nem engedélyezte, hogy a *Reflex* Színpaddal 1976-ban egy éves nyugat-európai turnéra mehessünk; megtiltotta a wroclawi *Laboratórium* Színház zalaegerszegi vendégjátékát; a zalaszentgróti Országos Színjátzó- és Rendező Tábor kötelezően meghívandó nyitó előadója volt... Nyilván azért, mert ott is a hazai színházi élet jelentős rendezői, kritikusai, színészei, pedagógusai tanítottak, és az ilyen tábor az ellenállás fészke lehet...

Végül nagy nehezen rászántam magam az írásra:

Mit csinál a Nyílt Fórum?

Felhíborított M. G. P. a magyar dráma napjára megjelent írása (Fehér Klára és a dráma napja, szeptember 21.), mivel egy csattanó kedvéért mindent feláldoz, még az általa annyira óhajtott „hazai hangú”, „egyidejű ritmusú”, „kortárs hazai darab” ügyét is.

Szeptember van, a pályázatok ideje. Különbőféle lehetőségeket próbálunk megragadni a zalaegerszegi Nyílt Fórum - a drámaírók és színházi szakemberek találkozájának - megrendezése érdekében. Pénz egyre kevesebb, a rendezvény végveszélyben... Olvasom a cikkben: „mutató elterelő élőlösszejövétel”, „laboratóriumi színrevitele egy színpadra sosem kerülő új magyar drámának”. Tépelődom: ezek után mit írjak a pályázatokban. A kuratóriumok tagjai, ha olvasták az irományt, belőle ítélik meg kérelmünket, mivel talán ők sem tudnak többet az ügyről. Ezért voltam kénytelen a pályázat megírása helyett a fórumot pocskondiázó passzusra válaszolni.

Honnan és hogyan informálódhatott a szerző: mit csinálunk Zalaegerszegen? Sosem jött el, pedig eleinte hívtuk, de válasza sem méltatott bennünket. Így azután nem tudja, hogy a fórum, amelynek célja a kortárs magyar drámairodalom támogatása, bemutatkozási lehetőség teremtése hazai és külföldi magyar drámaírók számára már tizenkét éve működik. Csak hallhatott arról, hogy a négy nap alatt az év terméséből kiválasztott - színpadra még nem került - darabot kvalifikált szakemberek vezetésével és részvételével elemezzük, azzal a szándékkal, hogy segítséget nyújthassunk az írók további életéhez, hogy két alkotást - a négy nap adta lehetőségeken belül - „színre állítsunk”, mert a puding próbája az evés. Mindezt az író jelenlétében, aki talán életében először találkozik konkrét színházi munkával. Elkerülte a cikkíró figyelmét, hogy ebből a „laboratóriumi” munkából barátságok és színházi bemutatók alatt 61 dráma került bonckés alá, 21-et mutattak be belőlük hivatásos színházban. A fórum indította el színházi szerzői útjára többek között Békés Pált, Forgách Andrást, Garaczi Lászlót, Kiss Irént, Lezsák Sándort, Márton Lászlót, Nagy Andrást, Németh Ákost, Pozsgai Zsoltot, Sárosi Istvánt, Szilágyi Andort, Zalán Tibort... A találkozóra immár nyolcadik éve meghívjuk a környező országok magyar drámaíróit és színházi szakembereit is, akik számára ez ad egyetlen lehetőséget az anyaországgal való ilyen kapcsolatra. Szatmárban - inspirációnkra - második éve él a fórum kistestvére - a romániai magyar irodalom életben tartása érdekében. Az elemzésre kiválasztott műveket hat éve önálló kötetben jelentetjük meg. Kiadványunk talán az egyetlen évente megjelenő magyar drámaantológia. Második éve a vitatandó drámák közé valamely környező ország többségi nemzeti drámájának magyar fordítása is bekerül, amelyért cserébe magyar darabot jelentetnek meg

az illető nemzet nyelvén, és nem elhanyagolható az a tény sem, hogy ezáltal emberi és szakmai kapcsolatok is kialakulhatnak.

A tizenhárom tagú előkészítő csapat - a cikkben említett Dobák Líviával együtt - Radnóti Zsuzsának, a Vígszínház dramaturgjának irányításával, ügyének tekinti a mai magyar dráma gondozását, szinte nincs olyan mű, amelyik valamelyikükhöz ne jutna el. Színházam, a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház pedig amellett, hogy a találkozó idejére felfüggeszti próbáit, és színészeit a műhelymunka rendelkezésére bocsátja, lehetőségei szerint évente egy kortárs magyar drámát színre állít.

Hát ennyit a „mutató elterelő évelő összejövetelről”! S még valamit: a felelőtlen, meggondolatlan poénkodás csak széthúzásunkat demonstrálja, és új támadási felületet teremt a kultúraellenességnek.

Nem volt könnyű évente 6-8 drámát kiválasztani. Az első időszakban rengeteg mű közül kellett megtalálnunk a számunkra megfelelő színvonalú alkotást. Az is az igazsághoz tartozik, hogy sok olyan gyenge minőségű, formailag, gondolatilag, műfajilag értékelhetetlen írással találkoztunk, amelyek csak a párbeszédes forma miatt hajaztak a drámára. Többször még közismert írók is olyan darabbal jelentkeztek, amelyeket csak jelentős dramaturgiai beavatkozás után lehetett volna színre állítani. A pályakezdőknél pedig általában hiányzott a drámaírás mesterségbeli ismerete. A későbbiekben szűkült a kiválasztható darabok köre. Ezért a már korábban pódiumra került és ismert írók darabjai is a programba kerültek.

Igyekeztünk felhívni a színházak figyelmét az új drámákra és írókra. Nemcsak a friss művek bemutatása érdekében, hanem azért is, mivel az elüzetiesedő, a pusztán szórakoztatásra törekvő intézményeket megkíséreltük ösztönözni a korszerű és mai magyar drámairodalom népszerűsítésére.

Persze nem volt mindig egyszerű az érintett írókkal együttműködni. Az első évben pl. Selmeczi Tibor *Csak úgy, mint otthon* című darabját eléggé negligálva fogadta a szakmai társulat. Elsősorban szórakoztató, mélység-nélküli darabnak minősítették. A szerző megsértődött, s közölte: *többé nem teszi be ide a lábát*. Sultz Sándor egészen másként viszonyult második évben az *Őljük meg Józsi!* című darabjának ízekre szedéséhez. Megfogadta a kapott tanácsokat az egyes jelenetek és szituációk elnagyoltságát illetően...Alkotó módon vett részt a színpadi próbákon is. A friss benyomások alapján folyamatosan átírta a darabját. Nyilván az itt szerzett tapasztalatai hozzájárultak ahhoz, hogy a későbbi drámái sokkal érettebbek lettek. A szakmai viták és minibemutatók hatottak a drámaírók többségének további munkájára.

Fontos tény volt az is, hogy színházunk jelentős szerepet játszott a fiatal magyar dráma patronálásában. Minden feltételt biztosított a rendezvény évenkénti megtartásához. Nyugodt légkört teremtett a szakmai vitákhoz, a kiválasztott két darab nyílt próbáihoz. Esténként pedig bepillantást engedett repertoárjába is. A leglényegesebb hozzáállása pedig az volt, hogy évente bemutatott egy-egy olyan drámát, amelyik a fórum programjában szerepelt.

A fórum színvonala néha-néha megingott. Nem mindig állt rendelkezésünkre nívós darab. Többször pedig a nyitott próbákon dolgozó rendező nem az adott mű színrevitelének problémáival foglalkozott, hanem a *saját maga zsenialitását* akarta bebizonyítani, s ennek érdekében ősbemutatót tartott. Érdekes módon csak néhányan tettük ezt szóvá.

Sajnos, a fórummal szemben a színházon belül is támadások kezdődtek. Ennek alapja az a hazug állítás volt, amely szerint a rendezvény elviszi a társulat pénzét. Azon senki nem gondolkodott, hogy az intézmény közreműködő munkatársai, színészek, rendezők, technikusok, öltöztetők, díszítők... tiszteletdíjat kapnak a munkájukért, s a fórum nagyjából pályázati támogatásokból kerül megrendezésre, s ugyanakkor öregbíti társulatunk hírnevét is.

A feszültség fokozódott, mikor 1997-ben Halasi Imrét Stefán Gábor váltotta az igazgatói székben és Bereményi Géza művészeti vezetőként, Bagó Bertalan főrendezőként irányította a művészeti munkát. Nekik nem volt ínyükre a Drámaírói Fórum. Valószínűleg közrejátszott benne az is, hogy terveik szerint *meg akartak válni* tőlem, és ha a rendezvény a színházban marad, akkor gátolja őket *célkitűzésük* megvalósításában.

A körülmények ellehetetlenültek, s a fórum vezetői megállapodtak Jordán Tamással, hogy 2000-től Pécsen, a POSZT-on folytatják munkájukat.

Azt viszont senki nem veheti el tőlünk, hogy a Drámaírók Fórumának létrehozása és annak Zalaegerszegen megtartott rendezvényei a magyar színháztörténet jelentős és kiemelkedő eseményei voltak, és sokat segítettek a drámaírói pályák alakulásában valamint a színházak és mai magyar drámák egymásra találásában, amit az alábbi adatok is megerősítenek:

A tizenöt év alatt 85 elemzett darabból 59 került színre, és közülük néhányat többször is bemutattak.

NÉMETH JÁNOS: Cirkuszi bohóc

**A ZALAEGRSZEGI DRÁMAI FÓRUMON ELEMZETT- ÉS KÖZÜLÜK
BEMUTATÁSRA KERÜLT DARABOK LISTÁJA**

1985

Nagy András: Erózió

Odze György: Lordok háza

– Komédiium (rendező: Verebes István, 1991)

Márton László: A tagok szerinti szépség

– a Veszprém Művelődési Központ Színjátszó Csoportja (rendező: Tömöry Péter, 1986)

– rádiójáték (rendező: Zoltán Gábor, dramaturg: Mesterházi Márton, 1992)

Békés Pál: Pincejáték

– Hevesi Sándor Színház, Zalaegerszeg (rendező: Merő Béla, dramaturg: Radnóti Zsuzsa, 1986)

– Békés Megyei Jókai Színház (rendező: Szegvári Menyhért, 1986)

– Pinceszínház (rendező: Ternyák Zoltán, 1997)

– Strucc Színház (rendező: Balázs Péter, 1990)

Selmeczi Tibor: Csak úgy, mint otthon

– Ósbemutató: 1990. Strucc Színház, (rendező: Balázs Péter)

Baranyai László: To go away

– rádiójáték (Szerbusz, rendező: Magos György, dramaturg: Katona Imre József, 1986)

1986

Esterházy Péter: Daisy

– R.S.9. Stúdiószínház (rendező: Dobay Dezső, dramaturg: Lábán Katalin, 1995)

Sultz Sándor: Öljük meg Józsit!

– Népszínház (rendező: Konter László, dramaturg: Cserje Zsuzsa, 1989)

Kulin Ferenc: Kölcsey

– Radnóti Színház – felolvasószínház, felvételtől a Magyar Rádióban is (rendező: Kerényi Imre, dramaturg: Radnóti Zsuzsa és Katona Imre József, 1987)

– tévéjáték (rendező: Várkonyi Gábor, 1989)

Márton László: Achilles a Schyrosi parton

Forgách András: A kastély

Kiss Irén: Kémopera

1987

Sárosi István: A húszmilliomodik év

– Pécsi Nemzeti Színház (rendező: Vándorfi László, dramaturg: Duró Győző, 1991)

Zalán Tibor: Azután megdöglünk

– Csokonai Színház, Debrecen (rendező: Nagy András László, 1988)

– Újvidéki Színház (rendező: Hernyák György, 1990)

Forgách András: Mandulák

– tévéfilm ((rendező: Zilahy Tamás, 1990)

Sziveri János: Szelídítés

– Szabadkai Népszínház (rendező: Lality István, 1987)

Sántha Ferenc: Kegyelmi rokokó

Kiss Irén: Mayerlingi fondorlatok

– Hevesi Sándor Színház, (rendező: Tömöry Péter 1987)

Sárosi István: A húszmilliomodik év

– Pécsi Nemzeti Színház (rendező: Vándorfi László1990)

Tolnai Ottó: A tűzálló esernyő

Sántha József: Kegyelmi rokokó

Sipos András: Scharf Móric

1988

Géczi János: Sötétség

Gyórfy Miklós: Don Sarlós

Körössi P. József: Házigazdánk, avagy ötóra tea

Dancs István: Bilincskulcsok

Lezsák Sándor: 80 vödör levegő

– Hevesi Sándor Színház, Zalaegerszeg (rendező: Merő Béla, 1989)

Pozsgai Zsolt: Horatio

– Hevesi Sándor Színház, Zalaegerszeg (rendező: Tömöry Péter, dramaturg: Kulcsár István, 1988)

Nagy András: Anna Karenina pályaudvar

– Radnóti Színház (rendező: Valló Péter, 1990)

– Közép-Európa Táncszínház (rendező: Énekes István, dramaturg: Nagy András, 1999)

– Tomcsa Sándor Színház, Székelyudvarhely (rendező: Szabó K. István, 2006)

– József Attila Színház (**Karenina, Anna**, rendező: Telihay Péter, dramaturg: Szokolai Brigitta, 2018)

1989

Sultz Sándor: Micimackó fázik

– Bemutató: Pécsi Nemzeti Színház (rendező: Vincze János)

Végel László: Judit

– Szabadtéri Népszínház (rendező: Rade Šerbedžija, 1988)

– Újvidéki Színház (rendező: Tömöry Péter, dramaturg: Gyarmati Kata, 2002)

Garaczi László: Mindhalál Mizartróp

– Székény Színház (**Mizartróp**, rendező: Zsótér Sándor, 1995)

Szilágyi Andor: A rettenetes anya

– Szigligeti Színház, Szolnok (**A rettenetes anya avagy, a Madarak Élete**
(rendező: Fodor Tamás, 1990)

Forgách András: Vitellius

– Pécsi Nemzeti Színház (rendező: Vincze János, dramaturg: Duró Győző, 1991)

Márton László: Anyagok átszellemülése

– rádiójáték (rendező: Zoltán Gábor, dramaturg: Katona Imre József 1989)

1990

Németh Ákos: Vörös bál

– rádiójáték (rendező: Székely Gábor, dramaturg: Mesterházi Márton, 1992)

– Móricz Zsigmond Színház, Nyíregyháza (rendező: Telihay Péter, dramaturg: Vörös Róbert, 2005)

Garaczi László: Imoga

– Csokonai Színház, Debrecen (rendező: Pinczés István, dramaturg: Dobák Lívia, 1990)

– Pincseszínház – Éjszakai Színház (rendező: Kóváry Katalin, 1995)

– Pécsi Nemzeti Színház (rendező: Soós Péter, dramaturg: Thuróczy Katalin 1997)

Szócs Géza: Shakespeare játék

– Figura Stúdió Színház, Gyergyószentmiklós **Romeo és Júlia /Shakespeare játék**
(rendező: Vadas László, 1997)

– rádiójáték **Rómeó – Shakespeare játék**, (rádióra alkalmazta és rendezte: Babiczky László,
dramaturg: Solténszky Tibor, 1991)

Németh Ákos: Lili Hofberg

– Madách Színház (rendező: Kerényi Imre – Kolos István, dramaturg: Upor László, 1990)

– rádiójáték (rendező: Székely Gábor, dramaturg: Mesterházi Márton, 1990)

1991

Lábass Endre: Szellőzés, Afázia

Forgách András: Ők hárman

- Kolibri Színház (*Tercett – Janka, Zsigmond, Mária*, rendező: Czeizel Gábor, 1993)
- Petőfi Színház, Veszprém – Zalai Nyári Színházak Kft. (*Tercett*, rendező: Merő Béla, 2004)
- Vígszínház (*Tercett /Janka, Zsigmond, Mária* (rendező: Hegedűs D. Géza, 2008)

Garaczi László: Jedermann

- Prospero Színkör (rendező: Micskó Zoltán, 2013)

Nagy András: A csábító naplója

- Budapesti Kamaraszínház (rendező: Wladimir Hermann /Dánia/, dramaturg: Böhm György, 1992)
- Gárdonyi Géza Színház, Eger, (rendező: Sziki Károly, dramaturg: Böhm György, 1994)
- Csiky Gergely Állami Magyar Színház, Temesvár (rendező: Kövesdy István, 2006)

Sarkadi Imre: Kőműves Kelemen (színpadra alkalmazta: Faragó Zsuzsa, Merő Béla)

- Kőszegi Várszínház (rendező: Merő Béla, 1991)

1992

Nagy András: A bögöly

Márton László: A nagyratörő

- Kolozsvári Állami Magyar Színház (rendező: Parászka Miklós, dramaturg: Visky András, 1992)
- rádiójáték (rendező: Csizmadia Tibor, dramaturg: Katona Imre József, 1993)
- Gárdonyi Géza Színház, Eger (rendező: Csizmadia Tibor, 2008)

Jeles András: A nap már lement

- Petőfi Színház, Veszprém *Szerbusz, Tolsztoj!* (rendező: Jeles András, 1993)

Tolnai Ottó: Könyökkanyar

- rádiójáték (szerkesztő-rendező: Dániel Ferenc, 2000)
- MASZK, Szeged – Urbán András társulata (rendező: Urbán András, 2003)

1993

Németh Gábor: Leer

Németh Ákos: Anita

- Radnóti Színház (*Anita, avagy a szenvedély*, rendező: Mácsai Pál, dramaturg: Radnai Annamária, 1994)
- Csokonai Színház, Debrecen (*Lovass Anita*, rendező: Hargitai Iván, dramaturg: Tőreki Attila, 2000)
- Nagyváradi Állami Színház Szigligeti Társulat (*Lovass Anita*, rendező: Vadas László dramaturg: Gálovits Zoltán, 2007)

Méhes Károly: Godó, te árva

GYERMEKDARABOK:

Gabnai Katalin: Táltos János

- Petőfi Színház, Veszprém (rendező: Krámer György, 2000)

Rákoss Péter: Mumus

- Móricz Zsigmond Színház, Nyíregyháza (rendező: Avass Attila, 1994)
- Thália Színház, Kassa (rendező: Megyeri Zoltán, 1997)
- Hevesi Sándor Színház, Zalaegerszeg (*A mumus*, rendező: Révész Ágota, dramaturg: Gecsényi György, 1997)
- Békés Megyei Jókai Színház (*A mumus*, rendező: Bartus Gyula, 1997)
- Szegedi Nemzeti Színház (*A mumus*, rendező: Avass Attila, 2004)
- Móricz Zsigmond Színház, Nyíregyháza (rendező: Bal József, 2015)

Szilágyi Andor: Leander és Lenszirom

- Szigligeti Színház, Szolnok (*Leánder és Lenszirom*, rendező: Fodor Tamás, dramaturg: Szeredás András, 1993)

- Kolozsvári Állami Magyar Színház (rendező: Czeizel Gábor, 1993)
- Budapest Bábszínház (rendező: Fodor Tamás, dramaturg: Dobák Livia, 1997)
- Móricz Zsigmond Színház,
Nyíregyháza (rendező: Tóth Miklós, dramaturg: Divinyi Réka f.h., 1999)
- Komáromi Jókai Színház (rendező: Honti György, dramaturg: Varga Emese, 2000)
- rádiójáték (rendező: Alföldi Róbert, dramaturg: Marschall Éva, 2000)
- Budaörsi Játékszín (rendező: Konrád Antal, dramaturg: Szódy Szilárd, 2005)
- Pécsi Harmadik Színház (, rendező: Steiner Zsolt, 2006)
- Színház- és Filmművészeti Egyetem (rendező: Alföldi Róbert, dramaturg: Vörös Róbert, 2008)
- Miskolci Nemzeti Színház (rendező: Seres Ildikó, 2009)
- Szatmárnémeti Északi Színház Harag György Társulat (rendező: Keresztes Attila,
dramaturg: Bodó A. Ottó, 2010)
- Szigligeti Színház, Nagyvárad (rendező: Tóth Tünde, 2015)
- Nemzeti Színház, Budapest (, rendező: Márkó Eszter, 2019)
- Szabó Magda – Andics Tibor: Szigetkék**
- Hevesi Sándor Színház, Zalaegerszeg (rendező: Farkas Ignác, dramaturg: Lőkös Ildikó, 1993)
- Hevesi Sándor Színház, Zalaegerszeg (rendező: Farkas Ignác, 2009)

1994

Tasnádi István: A hecc

Csányi János: A játék

- Merlin Színház (rendező: Csányi János, 1993)

Garaczi László: Fesd feketére

- Csokonai Színház, Debrecen, (rendező: Pinczés István, dramaturg: Dobák Livia, 1996)

Parti Nagy Lajos: Gézcső

- Petőfi Irodalmi Múzeum – felolvasószínház, a Magyar Rádió is közvetítette
(rendező: Magos György, dramaturg: Radnóti Zsuzsa, 1992)

Turczi István: Anna-bál

- Nagyvárad Állami Színház Szigligeti Társulat (rendező: Merő Béla, 1995)

Lisa Schlesinger: Csontok (fordította: Upor László)

- Gárdonyi Géza Színház, Eger (**Danny Winston és Rib Ann Magee csontjai**,
rendező: Sziki Károly, 1996)

1995

Pertics Róbert: O Tannenbaum

Elena Mungiu: Evangélisták (Fordította: Sepródi Kiss Attila)

Kiss Csaba: Animus és Anima

- Budapesti Kamaraszínház (rendező: Tordy Géza, dramaturg: Magyar Fruzsina, 1997)
- Petőfi Irodalmi Múzeum (rendező: Kiss Csaba, 2008)
- Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem (rendező: Kányádi Szilárd e.h., dramaturg: Bessenyei-Gedő
István e. h., 2012)

Thuróczy Katalin: Csütörtökünnep

- Teatrul Odeon, Bukarest (fordító: Anamaria Pop, rendező: Radu Afrim, 2006)

Egressy Zoltán: Reviczky

- rádiójáték (rendező: Máté Gábor, dramaturg: Mesterházi Márton, 1999)
- Szegedi Nemzeti Színház (rendező: Hargitai Iván, 2005)

Visky András: Vércseh

- rádiójáték (rendező: Varsányi Anikó, dramaturg: Bakonyi Péter 1993)

1996

Tasnádi István: Ómen

Bartis Attila-Kemény István: A félszent

Vilian Klimaček: Gyilkolósi, halálosdi vagy élettan (Fordította: Dusza András)

Györei Zsolt – Schlachtovszky Csaba: Bolygókirály

– Katona József Színház, Kecskemét (**Bolygó király**, rendező: Sándor János, 2001)

– rádiójáték (**Bolygó király**, rendező: Zoltán Gábor, dramaturg: Mesterházi Márton, 1998)

Szilágyi Andor: Angyalok lázadása

– Szerb Nemzeti Színház, Újvidék

(**Pepe, avagy az angyalok lázadása**, rendező: Babarczy László, 1998)

1997

Filó Vera: Tulipán doktor

Hazai Attila: Barbara menekülése

Sultz Sándor: A medve

– Zsámbéki Színházi Bázis (rendező: Jámbor József, 2008)

Drago Jančar: Hallstadt

– ókai Színház, Békéscsaba (fordította: Gállos Orsolya, rendező: Merő Béla,
dramaturg: Zalán Tibor, 2010)

1998

Borbély Szilárd: A Kamera.man

– Csokonai Színház, Debrecen (rendező: Pinczés István, dramaturg: Dobák Lívია, 1999)

Németh Gábor – Sas Tamás: Presszó

– magyar játékfilm, (rendező: Sas Tamás, 1998)

Venyige Sándor: Nap, árnyék, boszorkány

– Janus Egyetemi Színház (rendező: Mikuli János, 2000)

Tadeusz Slobodžianek: Ilja próféta

– Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy (fordította: Pászt Patrícia, rendező: Bocsárdi László, 2001)

– Bárka Színház, (fordította: Pászt Patrícia, rendező: Czajlik József, 2002)

– Vajdasági Tanyaszínház (fordította: Pászt Patrícia, rendező: Nagypál Gábor,
dramaturg: Gyarmati Kata, 2002)

1999

Györei Zsolt-Schlachtovszky Csaba: Donnerwetter

Toepler Zoltán: Egyszer élünk – örökké

Garaczi László: Csodálatos vadállatok

– Zsámbéki Nyári Színház (rendező: Jámbor József, dramaturg: Dobák Lívია, 2001)

– rádiójáték (rendező: Vajda István, rádióra alkalmazta: Simon László, dramaturg: Sári László, 2001)

– Színház- és Filmművészeti Egyetem (rendező: Néder Panni, dramaturg: Marsalkó Eszter 2010)

– Tomcsa Sándor Színház, Székelyudvarhely (rendező: Tóth Árpád, 2014)

Zalán Tibor: Halvérfesték

– Stúdió K Színház (rendező: Fodor Tamás, 2000)

Roman Sikora: Takarodj, Antigoné!

– MU Színház (fordította: Forgács Miklós, Hizsnyán Géza, Fodor Zsuzsa, rendező: Illés Edit, 2000)